

“MORAMO RAZGOVARATI”: OČUVANJE DEMOKRACIJE KROZ DIJALOG I GRAĐANSKI ANGAŽMAN

Osvrti na demokraciju iz cijele Europe

Travanj 2024.

Pripremili:

DEMOS istraživački tim

www.democracydialogues.eu

"MORAMO RAZGOVARATI": OČUVANJE DEMOKRACIJE KROZ DIJALOG I GRAĐANSKI ANGAŽMAN

Osvrti na demokraciju iz cijele Europe

Autori

Maja Nenadović, Laura Arikka, Paweł Tempczyk

Ovo izvješće nadahnuto je odgovorima na upitnik prikupljenim od sudionika u Hrvatskoj, Finskoj, Poljskoj i drugim zemljama diljem Europe, između listopada 2023. i siječnja 2024.

Izveštaj sa izvornog engleskog preveo na hrvatski: Miljenko Hajdarović, prof.

O projektu DEMOS

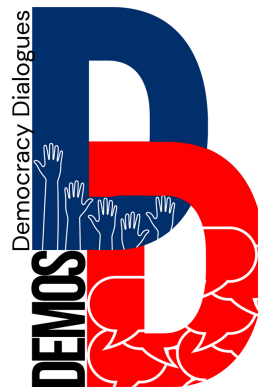
Projekt "Democracy Dialogues" (DEMOS) [Dijalozi o demokraciji] bavi se gorućim pitanjima kao što su izostanak dijaloga, demokratske krize, društvene polarizacija i izazova u rješavanju sukoba. Poticanjem dijaloga, projekt ima za cilj opremiti čelnike zajednice bitnim vještinama i alatima za vođenje dijaloga za navigaciju različitim perspektivama i promicanje demokratskih vrijednosti. S fokusom na osnaživanje građana da se aktivno uključe u svoje zajednice, projekt doprinosi stalnim naporima za očuvanje demokracije u Europi.

Za više informacija posjetite web stranicu: www.democracydialogues.eu

**Sufinancira
Europska unija**

Ovaj projekt sufinancirala je Europska komisija. Stavovi i sadržaj ovog istraživačkog izvješća isključiva su odgovornost njegovih autora i ne odražavaju stavove Europske komisije ili provedbenih organizacija. Europska komisija nije odgovorna ni za kakve posljedice proizašle iz ponovne uporabe ove publikacije.

SADRŽAJ

UVOD	4
TREKUTNO STANJE DEMOKRACIJE	5
DEMOCRACY DIALOGUES INICIJATIVA	7
PERCEPCIJE O DEMOKRACIJI - DEMOS UPITNIK	8
OSVRTI IZ HRVATSKE I SUSJEDNIH ZEMALJA	10
OSVRTI IZ FINSKE	15
OSVRTI IZ POLJSKE	20
USPOREDBA NALAZA	27
IZVORI NADE	28
KLJUČNI IZVORI ZABRINUTOSTI	29
ZAVRŠNE NAPOMENE	30

U V O D

Demokracija... Neuredna je, nesavršena... a opet, neizostavna. Alternative prizivaju slike autoritarizma i odsustva sloboda i prava. Dakle - kako se nositi s izazovima demokracije? Kako se možemo pozabaviti i poboljšati nedostatke u našim demokracijama i zaštititi sve njihove vrijednosti, vrline i kvalitete?

Ovo izvješće temelji se na istraživanju o demokraciji provedenom u sklopu projekta DEMOS - Democracy Dialogues. Prvi dio izvješća ukratko se osvrće na trenutno stanje demokracije oslanjajući se na vodeća istraživanja na tom području. Zatim se opisuje inicijativa DEMOS. Prvi dio završava pregledom upitnika i njegovim općim podacima.

Sljedeća tri odvojena poglavlja dublje se bave odgovorima prikupljenima upitnikom u državama u fokusu projekta – Hrvatskoj, Finskoj i Poljskoj.[1] Nakon kratke usporedbe nalaza, izvješće završava istaknutim točkama i ključnim konceptima izdvojenim iz odgovora ispitanika o izvorima demokratske nade i ključnim zabrinutostima koje imaju o budućnosti demokracije u Europi.

U cijelom izvješću pronaći ćete citate iz odgovora ispitanika upitnika, kao što je prikazano u dva komentara u nastavku. Plavi okvir ukazuje na optimističniji ili pozitivniji odraz, dok crveni okvir signalizira zabrinutost ili točku kritike:

“

Moja nada za demokraciju je da će preživjeti i naučiti iz trenutnog stanja stvari; da će se razviti brižno, humano društvo koje može s poštovanjem saslušati različita mišljenja i prepoznati važnost brige za ljude i okoliš.

”

“

Umjesto da se međusobno napadamo tko je za koju političku stranku, trebamo ući u dijalog. Nitko nije spreman sjesti i razgovarati o bitnim stvarima.

”

Pozivamo vas da se udubite u naše kratko izvješće o demokraciji i želimo vam ugodno i inspirativno čitanje.

DEMOS istraživački tim

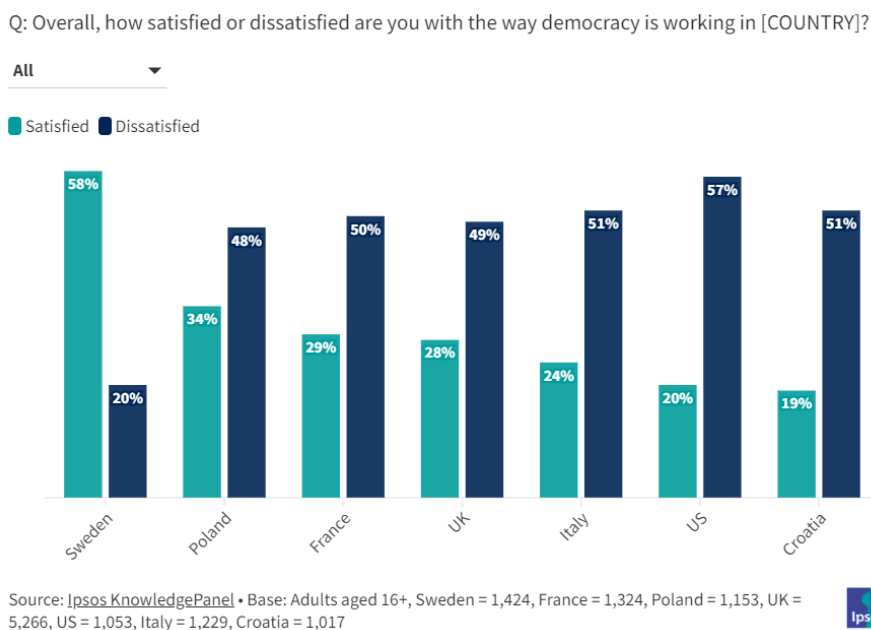
[1] Podaci o geografskoj veličini područja i stanovništvu izvučeni su iz Eurobarometer 2022 data on European Union member states geography area size and population, dostupno na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_en (pristupljeno: 24.2.2024.), a podatci od BDP-u iz Gross Domestic Product Per Capita information on select European Union member countries, December 2022, dostupno na: <https://www.focus-economics.com/> (pristupljeno: 24.2.2024.)

TREKUTNO STANJE DEMOKRACIJE

Economist's Intelligence Unit objavio je svoj Indeks demokracije za 2023. u veljači 2024. pod sveobuhvatnim naslovom "Doba sukoba". Sveobuhvatni nalazi izvješća ne daju mnogo razloga za optimizam: prosječna globalna ocjena demokracije pala je na najnižu razinu od početka indeksiranja 2006. (s 5,29 na 5,23), s manje od 8% svjetskog stanovništva koje sada živi u "punoj demokraciji", dok gotovo 40% živi pod autoritarnom vladavinom.[2] Na sličan način, studija Indeksa percepcije demokracije (DPI)[3] iz 2023. izdala je sljedeće upozorenje:

Za vlade... se ne vidi da ispunjavaju demokratska očekivanja svojih građana: tek nešto više od polovice ljudi koje smo anketirali zadovoljno je stanjem demokracije u svojoj zemlji (57%). Nezadovoljstvo nije ograničeno samo na nedemokratske zemlje, već je vrlo rašireno u SAD-u, Europi i drugim zemljama s dugom demokratskom tradicijom.

Da nastavimo sa zabrinjavajućim trendom izvještavanja, istraživanje IPSOS-a iz prosinca 2023. o stanju demokracije [4] također je pokazalo da je u uzorku od 7 zemalja obuhvaćenih istraživanjem, jedna od dvije osobe nezadovoljna stanjem demokracije:

Izvješće "Globalno stanje demokracije" koje je objavio Međunarodni institut za demokraciju i izbornu pomoć (IDEA) također je izdalo upozorenje protiv percipiranog trenda "demokratskog nazadovanja", "erozije kontrola i ravnoteže i ustavnih sloboda u nominalno demokratskim društvima", s primjerima Mađarske, Poljske, Slovačke i Sjedinjenih Američkih Država, koje su istaknute kao zemlje u kojima su "erozija demokratskih normi projektirana od strane vođa koji tvrde da govore u ime i s autoritetom naroda." [5]

[2] Democracy Index 2023: Age of Conflict, Economist Intelligence Unit report, veljača 2024, dostupno na: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2023/> (pristupljeno: 26.2.2024.)

[3] Democracy Perception Index 2023 report, Alliance of Democracies, p.6, dostupno na: <https://www.allianceofdemocracies.org/initiatives/the-copenhagen-democracy-summit/dpi-2023/> (pristupljeno: February 20, 2024)

[4] Christina Tudose, State of Democracy 2023, IPSOS Knowledge Panel, December 2023, dostupno na: <https://www.ipsos.com/en/heading-biggest-election-year-ever-satisfaction-democracy-low> (pristupljeno: 21.2.2024.)

[5] Global State of Democracy 2023, International IDEA, dostupno na: <https://www.idea.int/gsod/2023/> (pristupljeno: 18.2.2024.)

Varieties of Democracy (V-Dem), koji proizvodi najveći globalni skup podataka o demokraciji, naslovio je svoje Izvješće o demokraciji za 2022. "Prkos u lice autokratizacije". Uspoređujući podatke, izvješće sadrži zapažanja kao što su:

- Napredak u globalnoj razini demokracije postignut u posljednjih 35 godina je izbrisan.
- 72 % svjetske populacije – 5,7 milijardi ljudi – žive u autokracijama do 2022..
- Razina demokracije koju uživa prosječni građanin svijeta 2022. pala je na razinu iz 1986.
- Istočna Europa i središnja Azija, te Latinska Amerika i Karibi, vratili su se na razine koje su posljednji put viđene krajem Hladnog rata.
- Sloboda izražavanja pogoršava se u 35 zemalja 2022. – prije deset godina bila je u samo 7.
- Državna cenzura medija pogoršava se u 47 zemalja.
- Državna represija nad organizacijama civilnog društva pogoršava se u 37 zemalja.
- Kvaliteta izbora se pogoršava u 30 zemalja.[6]

Upravo ova komparativna longitudinalna analiza ukazuje na nesigurno stanje demokracije, s obzirom na njezine različite razine i oblike nazadovanja, kako u konsolidiranim, tako i u "mlađim" demokracijama diljem svijeta.

Konačno, izvješće Freedom Housea "Sloboda u svijetu 2023.", iako također puno upozorenja, nudi neke riječi nade, ukazujući da unatoč stalnim izazovima slobodi medija i slobodi izražavanja, uključujući napade na novinare diljem svijeta, borba za slobodu traje kroz desetljeća:

Kada je Freedom House 1973. objavio prvo izdanje svoje globalne ankete 44 od 148 zemalja ocijenjeno je slobodnima. Danas su 84 od 195 zemalja slobodne. U proteklih 50 godina, ne samo da su se pojavile konsolidirane demokracije iz duboko represivnih sredina, već su i dokazano izvanredno otporne na nove izazove. Iako se demokratizacija usporila i naišla na padove, obični ljudi diljem svijeta, uključujući Iran, Kinu i Kubu, nastavljaju braniti svoja prava protiv autoritarnog zadiranja.[7]

Ključni zaključak ovdje je da demokracija nije krajnje stanje do kojeg se može doći, a zatim se opustiti. To je stalna borba: demokracije napreduju na aktivnom sudjelovanju i snažnom promišljanju, gdje pojedinci sudjeluju u smislenim raspravama o gorućim pitanjima dana. Građani trebaju proaktivno pozivati svoje izabrane predstavnike na odgovornost i zagovarati njihova temeljna prava. U svojoj suštini, demokracija cvjeta kada ljudi ne samo da izražavaju svoje brige, već i aktivno pridonose oblikovanju kolektivne sudbine svog društva kroz informirano i angažirano sudjelovanje. Drugim riječima:

Demokracija opada ako ljudi nemaju široku percepciju vlasništva. Imajući to na umu, važno je da demokratska misao i djelovanje budu duboko ukorijenjeni u svakodnevni život ljudi. Ova vrsta demokracije koja je svakodnevno usidrena u život bi se mogao nazvati demokratskim načinom života. Imajući to na umu, važno je da demokratska misao i djelovanje budu duboko ukorijenjeni u svakodnevni život ljudi. Dijalog je jedan od načina da se to postigne.[8]

[6] Democracy Report 2023: Defiance in the Face of Autocratization, V-Dem Institute, dostupno na: https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem_democracyreport2023_lowres.pdf (pristupljeno: 23.2.2024.)

[7] "Freedom in the World 2023: Marking 50 Years in the Struggle for Democracy", Freedom House, str. 1, dostupno na: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_World_2023_DigitalPDF.pdf (pristupljeno: 24.2.2024.)

[8] "Why dialogue is necessary for defending democracy," Hannu-Pekka Ikkäheimo i Kai Alhanen, 30.11.2022., dostupno na: <https://www.sitra.fi/en/blogs/why-is-dialogue-necessary-for-defending-democracy/> (pristupljeno: 24.2.2024.)

INICIJATIVA DEMOCRACY DIALOGUES

Projekt „DEMOS – Democracy Dialogues“ [Dijalozi o demokraciji], koji se provodi uz potporu programa financiranja Erasmus+ ADU, provode tri partnera: Hrvatska obrazovna i razvojna mreža za evoluciju komunikacije – HERMES iz Hrvatske, ERATAUKO (Timeout Foundation) iz Finske i Fundacja Wspierania Dialogu "ROZMAWIAJMY" (Zaklada Razgovarajmo) iz Poljske.[9]

Projekt je nastao kao odgovor na izazove kao što su erozija dijaloga, sve dublja kriza demokracije, eskalacija društvene polarizacije i nemogućnost učinkovitog rješavanja sukoba i komuniciranja bez razlike.

Glavni cilj ovog projekta je jačanje demokracije u lokalnim zajednicama kroz otvoreni dijalog i izgradnju vještina. Djelomično smo inspirirani preporukom Europske komisije, koja kaže da je na demokraciji potrebno stalno raditi i da se građani trebaju osjećati osnaženima da govore.[10] Aktivnosti projekta DEMOS uključuju razvoj modela dijaloga DEMOS i popratnog vodiča, zajedno s dijaloškim karticama (ili okvirima) koji olakšavaju sesije dijaloga oko ključnih tema.

Glavna ciljna skupina koja će biti uključena u projekt su odrasli, a nastojat ćemo organizirati međugeneracijske i raznolike skupine koje će sudjelovati u DEMOS dijaloškim sesijama.

Projekt je započeo u listopadu 2023. godine i trajat će 21 mjesec u sklopu Erasmus+ programa financiranja „KA220 – ADU – Cooperation partnerships in adult education“.

[9] Ovaj dio je prilagođen iz kratkog eseja Iwone Kozieja-Grabowske, "DEMOS (Democracy Dialogues) – how to use dialogue to strengthen democracy", e-PALE platform, 22.11.2023., dostupno na: [https://epale.ec.europa.eu/en/node/354155?](https://epale.ec.europa.eu/en/node/354155?fbclid=IwAR3FghpMPFuPczX2kfcW6n53x2ouqGi5rDbxYokwDbsw4F2Ps2fT6uHNZxg)

[fbclid=IwAR3FghpMPFuPczX2kfcW6n53x2ouqGi5rDbxYokwDbsw4F2Ps2fT6uHNZxg](https://epale.ec.europa.eu/en/node/354155?fbclid=IwAR3FghpMPFuPczX2kfcW6n53x2ouqGi5rDbxYokwDbsw4F2Ps2fT6uHNZxg) (pristupljeno: 10.2.2024.)

[10] European Commission, "A new push for European democracy", dostupno na:

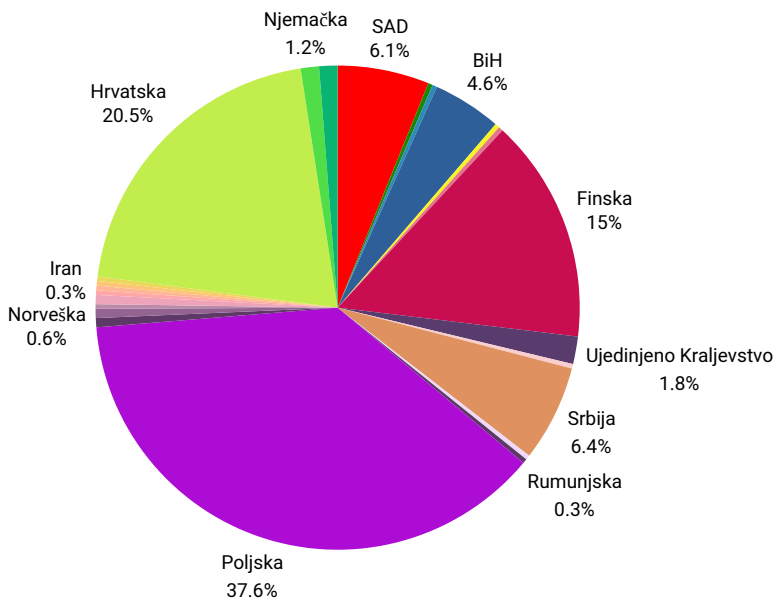
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy_en (pristupljeno: 10.2.2024.)

PERCEPCIJE O DEMOKRACIJI - DEMOS UPITNIK

Kratko istraživanje o demokraciji projekta DEMOS provedeno je između studenog 2023. i siječnja 2024., uglavnom se fokusirajući na tri ključne zemlje uključene u projekt - Hrvatsku, Finsku i Poljsku. Upitnik je distribuiran na hrvatskom, finskom i poljskom jeziku, uz dodatak upitnika na švedskom jeziku za manjinu koja govori švedski u Finskoj. Kako bismo bili inkluzivni i prikupili potencijalne odgovore od šireg uzorka pojedinaca, također smo diseminirali DEMOS upitnik na engleskom jeziku.

Upitnik je ispunilo ukupno 328 osoba: 122 na poljskom jeziku, 104 na hrvatskom jeziku, 54 na engleskom jeziku (najraznovrsnija skupina - ljudi različitih nacionalnosti koji žive u 16 zemalja, uglavnom u Europi, ali i izvan nje) i 48 na finskom i švedskom jeziku.

Zanimljivo je primijetiti da smo primili 20 odgovora od ljudi koji žive u Sjedinjenim Državama, od kojih su mnogi izrazili snažnu zabrinutost za demokraciju u svojoj zemlji. Od ostalih zemalja Europske unije prikupili smo razmišljanja iz Francuske, Njemačke, Bugarske, Rumunjske, Austrije, Belgije, Litve, Nizozemske i Mađarske.

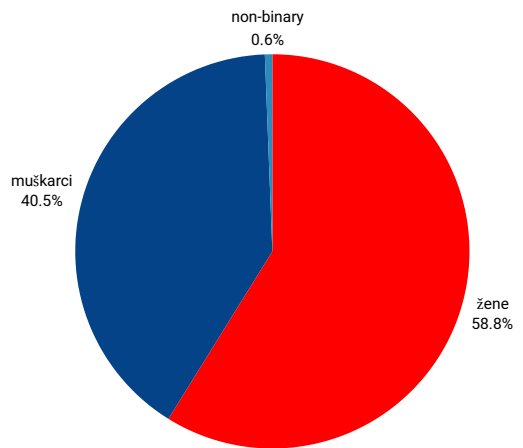
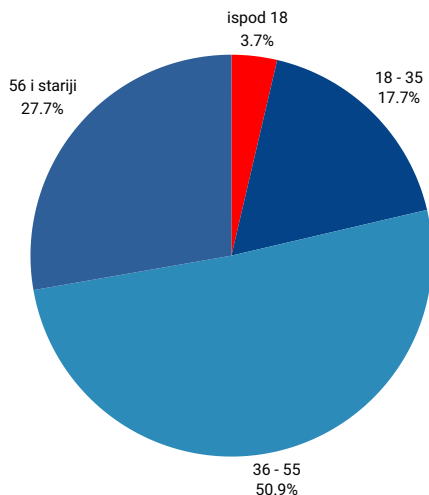

Na pitanje "Što je za vas demokracija?", većina odgovora uključivala je vladavinu naroda, vladavinu većine, jednakost, ljudska prava, pravdu, diobu vlasti, sudjelovanje, sa SLOBODOM kao glavnim konceptom koji je dominirao ovom konkretnom olujom ideja.

Ukupan skup od 328 ispitanika imao je malu većinu sudionika, kao što se može vidjeti na grafikonu s desne strane.

Što se tiče disagregacije prema dobi, kao što se može vidjeti u nastavku, većina odgovora dolazi iz dobne skupine od 36 do 55 godina, pri čemu skupina od 56 i više godina čini 27,7 % skupine, a 18 - 35 nešto manje, 17,7 %. Maloljetnika je bilo manje od 4 % ispitanika.

Što se pitanja tiče, anketa je bila podijeljena u tri cjeline:

Opće/Osnovne informacije (o ispitanicima)

- Koliko imate godina?
- Kojeg ste roda?
- Kakvo je vaše obrazovanje?
- U kojoj zemlji živite?
- U kojem gradu/mjestu/selu živite?
- Koliki je broj stanovnika u vašem mjestu stanovanja?
- Koje državljanstvo(a) imate?

Mišljenja o demokraciji

- Što ti znači demokracija?
- Na ljestvici od 1 do 5, koliko ste zadovoljni demokracijom u svojoj zemlji? (1 je vrlo nezadovoljan, 5 je vrlo zadovoljan) + Pojasnite procjenu koju ste dali.

Prilike i istaknute točke

- Što vidite kao najveći vrhunac ili postignuće u demokratskom sustavu u vašoj zemlji??
- Jeste li bili pozitivno iznenađeni nekim aspektom demokracije u vašoj zemlji? Molimo objasnite.
- Kakve buduće nade i očekivanja imate od demokracije u svojoj zemlji?
- Kakve buduće nade i očekivanja imate od demokracije u Europskoj uniji?

Izazovi i brige

- Što vidite kao najveće izazove ili probleme u demokratskom sustavu u vašoj zemlji?
- Jeste li bili razočarani nekim aspektom demokracije u vašoj zemlji? Ako da, molimo objasnite.
- Što vas brine budućnost demokracije u vašoj zemlji?
- Što vidite kao najveće izazove za demokraciju u Europskoj uniji?
- Imate li dodatnih komentara ili razmišljanja o demokraciji koje biste željeli podijeliti?

OSVRTI IZ HRVATSKE I SUSJEDNIH ZEMALJA

OPĆE INFORMACIJE HRVATSKA

Stanovništvo: 3 850 894
Površina: 55 896 km²
BDP: 17 642 €

Osnovne informacije

Hrvatska, smještena na raskrižju srednje i jugoistočne Europe, je do kraja Prvog svjetskog rata bila u sastavu Austro-Ugarske, što je ostavilo trajan kulturni i arhitektonski pečat na ovim prostorima. Godine 1918. Hrvatska ulazi u sastav "prve" Jugoslavije. Tijekom Drugog svjetskog rata kolaboracionisti nacisti proglasili su Nezavisnu Državu Hrvatsku koja je postojala do 1945. Završetkom rata pobjeda saveznika i partizana osigurala je ulazak Hrvatske u sastav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Razdoblje od 1945. do 1980., tijekom kojeg je Jugoslaviju vodio Josip Broz Tito, svjedočilo je značajnim društveno-političkim promjenama, oblikujući hrvatski identitet i postavljajući temelje za njezino putovanje prema demokraciji u drugoj polovici 20. stoljeća. Tijekom raspada Jugoslavije početkom 1990-ih, Hrvatska je proglasila neovisnost, što je dovelo do Domovinskog rata, obilježenog etničkim čišćenjem (ratni zločini počinjeni i na srpskoj i na hrvatskoj strani) i teritorijalnim sporovima. Od stjecanja neovisnosti Hrvatska je napravila korake prema demokratizaciji, ulaskom u Europsku uniju 2013. godine.

Ključne značajke i razvoj demokracije

Prema klasifikaciji Freedom Housea za 2023., Hrvatska se smatra polukonsolidiranom demokracijom, s ocjenom slobode 83/100 (pad od jednog boda u odnosu na prošlogodišnju ocjenu i status).[11] Kvalifikacija koju je Hrvatska dobila u Indeksu demokracije Economist Intelligence Unit-a 2022. je "demokracija s manjkavošću", s ocjenom 6,50 od 10,00.[12] Ova vijest dobila je prostor i u hrvatskim medijima, jer je činjenica da je Hrvatska po demokratskom rezultatu pri dnu ljestvice Europske unije dočekan s pomalo tvrdoglavi odgovorom.[13] Naposljetku, u Matrici demokracije Sveučilišta u Wurzburgu iz 2020., Hrvatska se smatra "deficitarnom demokracijom", s ocjenom 0,763 i rangom 45. Tekući problematičan odnos zemlje sa svojom prošlošću (i 1990-ih, ali i 1940-ih) pridodaje se na demokratske nedostatke, budući da složeno i neriješeno nasljeđe sukoba slabi i demokraciju.

[11] Freedom House, dostupno na: <https://freedomhouse.org/country/croatia> (pristupljeno: 25.2.2024.)

[12] Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2022, dostupno na: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/> (pristupljeno: 25.2.2024.)

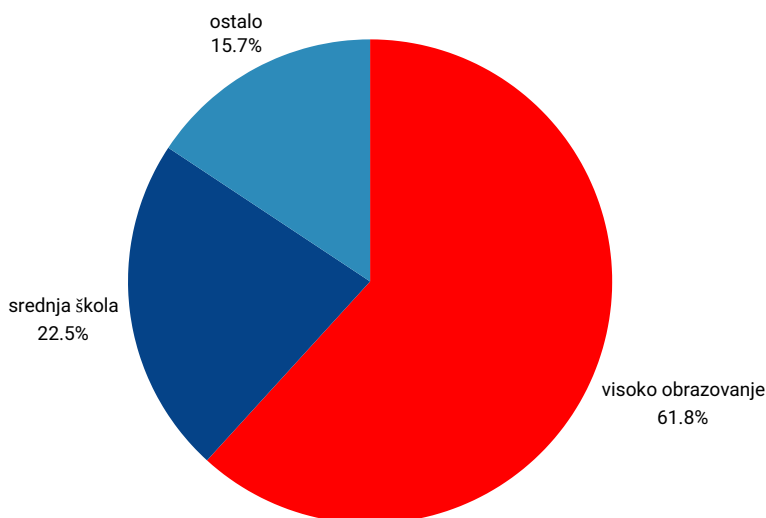
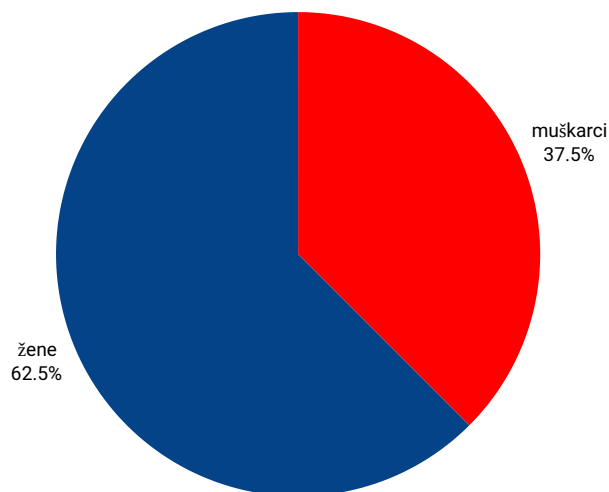
[13] "New Democracy Index: The Level of Democracy in Croatia among the Lowest in the EU," 16.02.2024., dostupno na: <https://euractiv.hr/politika/a6523/Hrvatska-medju-zemljama-s-manjkavom-demokracijom-u-EU-od-nas-slabije-samo-Rumunjska-i-Bugarska.html> (pristupljeno: 20.2.2024.)

Ključne informacije upitnika

Upitnik koji je promoviran u Hrvatskoj prikupio je 104 odgovora. S obzirom na to da je upitnik kružio, između ostalog, i na mailing listi koja okuplja obrazovne stručnjake sa šireg područja zapadnog Balkana ili bivše Jugoslavije, više odgovora stiglo je iz Bosne i Hercegovine i Srbije. Budući da jezik nije bio prepreka, bilo je intrigantno primijetiti da postoji interes za razmišljanje o kvaliteti demokracije u današnjem svijetu čak i izvan granica Europske unije.

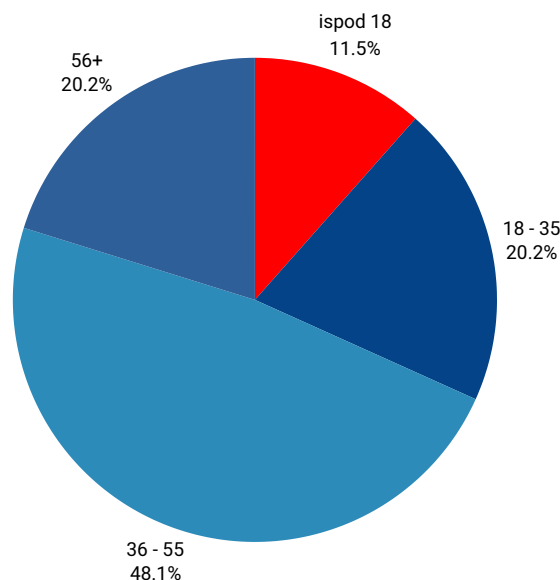
Od 104 ispitanika, njih 67 dolazi iz Hrvatske, 15 iz Bosne i Hercegovine, 20 iz Srbije i 2 iz Sjeverne Makedonije. Što se tiče geografske raznolikosti, upitnik je prikupio odgovore ljudi iz naselja različitih veličina, pri čemu su ispitanici dolazili iz naselja s manje od 10 000 stanovnika, kao i općina između 10 000–50 000, onih između 50 000–200 000 i konačno onih s više od 500 000 stanovnika (u slučaju dotičnih zemalja to su glavni gradovi).

U istraživanju je sudjelovalo najviše žena, što se može vidjeti na grafikonu desno.

Što se tiče obrazovanja, na grafikonu lijevo se može vidjeti da, iako većina ispitanika ima visoko obrazovanje (tj. fakultet), istraživanje u Hrvatskoj i susjednim zemljama privuklo je neke osobe sa srednjom razinom obrazovanja - što nije iznenađujuće, jer su neki od ispitanika bili mlađi od 18 godina.

Dob ispitanika bila je prilično raznolika, pri čemu je polovica njih spadala u skupinu od 36 do 55 godina, a ostatak je ravnomjerno raspoređen u skupine ispod 18 godina, između 18 - 35 i 56+ (pogledajte grafikon desno).

Od 67 ispitanika iz Hrvatske, postojala je značajna geografska distribucija i raznolikost u smislu odakle dolaze. Anketu DEMOS-a ispunili su ljudi iz čak 22 naselja i grada (Daruvar, Metković, Rijeka, Ivanec, Vinkovci, Novska, Zagreb, Koprivnica, Split, Vukovar, Našice, Murter, Krašić, Karlovac, Starigrad Paklenica, Đakovo, Zadar, Vrgorac, Gradečki Pavlovec, Osijek, Varaždin, Čabar).

Od ispitanika iz susjednih zemalja obuhvaćeno je 10 lokacija u Bosni i Hercegovini (Mostar, Zenica, Sarajevo, Odžak, Gračanica, Tuzla, Visoko, Konjic, Travnik, Banja Luka) i 12 u Srbiji (Bor, Mladenovac, Obrenovac, Novi Sad, Kragujevac, Beograd, Pančevo, Jagodina, Zrenjanin, Valjevo, Ub, Leskovac).

Velik zemljopisni doseg upitnika distribuiranog u Hrvatskoj i susjednim zemljama ne bi trebao biti iznenađenje, budući da je primarna mailing lista koja je služila kao sredstvo promocije ankete otišla do 150+ nastavnika i nastavnika (povijesti, sociologije, politologije, građanskog obrazovanja) u regiji. Iako je Hrvatska članica Europske unije, a njezini susjedi Bosna i Hercegovina i Srbija (još) nisu, sličnost u odgovorima na pitanja je poprilična. U odgovorima se sveobuhvatni ton može okvalificirati kao **pesimističan**.

Mišljenja o demokraciji

Odgovori na pitanje "Što za vas znači demokracija?" obuhvaćaju širok raspon perspektiva. Mnogi na demokraciju gledaju kao na vladavinu i volju naroda, ističući pojmove kao što su sloboda, sudjelovanje i moć donošenja odluka. Za neke predstavlja slobodu izbora i odlučivanja, dok drugi naglašavaju važnost jednakih prava, pravde i poštivanja ljudskih prava. Međutim, također postoji priznanje izazova i razlika između demokratskih ideala i praktične provedbe, s opažanjima u rasponu od razočaranja ograničenjima demokracije do kritike kvalitete donošenja odluka unutar demokratskih sustava.

Na pitanje "Na ljestvici od 1 do 5, koliko ste zadovoljni demokracijom u svojoj zemlji?" (1 vrlo nezadovoljan, 5 vrlo zadovoljan), prosječna ocjena u Hrvatskoj i susjednim zemljama je u sredini – 2,52. Ako pogledamo samo ispitanike iz pojedinih zemalja, rezultati "ocjene zadovoljstva demokracijom" malo se razlikuju:

Bosna i Hercegovina = 2.4

Hrvatska = 3.00

Srbija = 1.76

Nije iznenađujuće da je rezultat ispitanika u Srbiji najniži, budući da je zemlja doživjela "najveće pogoršanje rezultata demokratske izvedbe na Zapadnom Balkanu u posljednjih 10 godina, sa značajnim padom u 12 mjera", uključujući slobodu tiska, vjerodostojnu izbore, vladavina prava.[14]

Prilike i istaknute točke

Na pitanje "Što vidite kao najveći vrhunac ili postignuće u demokratskom sustavu u vašoj zemlji?", nekoliko ispitanika istaknulo je ulazak zemlje u Europsku uniju kao značajno postignuće. Nadalje, sudjelovanje u civilnom društvu i uključivanje građana u procese političkog odlučivanja viđeni su kao pozitivni pomaci. Međutim, bilo je i kritika i izražene zabrinutosti u vezi s erozijom demokratskih institucija, koncentracijom moći u rukama nekolicine i pitanjima kao što su nejednakost i korupcija. Iako je ovaj odjeljak tražio fokus na pozitivne aspekte demokracije, mnogi su se ispitanici umjesto toga usredotočili na tekuća pitanja kao što su korupcija i nedostatak angažmana građana u ispitivanju i mijenjanju sustava. Drugi spominju specifične izazove kao što su dominacija političkih elita, ograničene slobode i neučinkovite institucije.

Na pitanje: "Kakve buduće nade i očekivanja imate od demokracije u svojoj zemlji?", mnogi su izrazili želju za većom odgovornošću, transparentnošću i učinkovitosti upravljanja, posebno u rješavanju problema kao što su korupcija i poboljšanje javnih usluga poput zdravstva i obrazovanja. Drugi su izrazili nadu u povećani angažman i sudjelovanje građana, kao i u veći naglasak na ljudskim pravima i vladavini prava. Neki su glasovi izrazili zabrinutost i želju za boljom zastupljenošću marginaliziranih skupina i manjina, kao i uključivijim i tolerantnijim društvom.

Kad je riječ o budućim nadama i očekivanjima u odnosu na demokraciju u Europskoj uniji, odgovori su bili vrlo različiti. Neki ispitanici su se nadali povećanju koordinacije u gorućim pitanjima kao što su klimatske promjene i migracije, te snažnijem stavu protiv populizma i antieuropskih pokreta. Drugi su naglasili važnost jednakosti, socijalne skrbi i ljudskih prava za sve građane unutar EU. Opet, iako je ovo bio dio upitnika ispunjen nadom i pozitivnim stavovima, izražena je zabrinutost zbog birokracije, licemjerja i potrebe za većom odgovornošću i transparentnošću u institucijama EU-a.

[14] Global State of Democracy Indices, v. 7.1, International IDEA, 2023, <<https://www.idea.int/data-tools/tools/global-state-democracy-indices>> (pristupljeno: 12.3.2024.)

Izazovi i brige

Odgovori koji se odnose na najveće izazove ili probleme u demokratskom sustavu istaknuli su raširenu zabrinutost zbog korupcije, nedostatka transparentnosti i zlouporabe moći od strane političkih elita. Ostala pitanja uključuju apatiju među građanima, polarizaciju, diskriminaciju manjinskih skupina i utjecaj novca u politici. Spomenute su i nedostatke vezane uz vladavinu prava, slobodu medija i obrazovni sustav. Na pitanje jesu li doživjeli razočarenja u demokraciju, odgovori odražavaju rašireni osjećaj razočaranja funkcioniranjem demokratskih procesa i institucija. Mnogi pojedinci smatraju da se njihov glas ne čuje, da postoji nepovezanost između političara i potreba ljudi te da korupcija i politički osobni interes potkopavaju demokratski sustav.

Zabrinutost oko budućnosti demokracije vrti se oko autoritarnih tendencija, nedostatka kompetentnih političkih opcija, erozije povjerenja u demokratske institucije i uspona radikalnih političkih pokreta. Druge brige uključuju kontrolu vlade nad životima građana, privatizaciju osnovnih usluga, netoleranciju, nacionalizam i utjecaj vanjskih sila. Dodatno, postoji zabrinutost zbog odlaska mladih ljudi, manipulacije informacijama, erozije demokratskih vrijednosti i dominacije političkih elita. Mnogi izražavaju strahove zbog postojanosti korupcije, političke polarizacije i nesposobnosti političkog sustava da učinkovito odgovori na potrebe društva.

Na pitanje "Što vidite kao najveće izazove za demokraciju u Europskoj uniji?" ispitanici su upozorili na populizam, porast anti-EU stranaka i pokreta, pitanja migracije, klimatske promjene i povećanje troškova života. Uz to, postoji zabrinutost zbog korupcije, društvene polarizacije i utjecaja vanjskih aktera poput Rusije i SAD-a. Neki su pojedinci također izrazili zabrinutost zbog otpora ljudi promjenama (npr. migracijama), starenja stanovništva i potrebe da se građani obrazuju o načelima i dobrobitima demokracije. EU se suočava s izazovom održavanja jedinstva među svojim različitim državama članicama dok se bavi problemima kao što su birokratska neučinkovitost, kulturne razlike i porast ekstremističkih ideologija.

Zaključak

Općenito, odgovori iz Hrvatske i njezinih susjeda ukazuju na značajne strukturne i sustavne izazove koji ometaju funkcioniranje demokratskih institucija. Rješavanje ovih problema zahtijevat će veću transparentnost, odgovornost i angažman građana u procesima donošenja političkih odluka. Zanimljivo je da je kod dijela ispitanika prisutna svijest da je narod taj koji treba "ojačati" i aktivnije pozvati na odgovornost političke elite. Naposljetku, upozoreno je i kako za sve što danas ne valja u Hrvatskoj ili regiji nije kriva demokracija kao sustav, već zlouporaba demokracije u koristoljublje i često koruptivne namjere.:

“
Ne brinem se za
budućnost demokracije
već me brine
instrumentalizacija
demokracije
u pogrešne svrhe.
”

OSVRTI IZ FINSKE

OPĆE INFORMACIJE F I N S K A

Stanovništvo: 5 563 970
Površina: 304 316 km²
BDP: 48 249 €

Osnovne informacije

Nakon više od 600 godina, Finska je 1809. prestala biti dio Kraljevine Švedske i postala autonomno veliko vojvodstvo pod ruskim carem. Finski parlament osnovan je 1906. i to je bila prava rijetkost. Bio je jednodoman i birao se općim pravom glasa, uključujući i žene. Finska je 6. prosinca 1917. postala neovisna republika. Mnoge državne strukture stvorene su tijekom posljednjih sto godina, ako ne i ranije. Danas je Finska parlamentarna demokracija koja se temelji na natjecanju političkih stranaka, a vlast je podijeljena između najviših organa vlasti.[15]

Finska je visoko učinkovita demokracija. To je rijetko naseljena zemlja koja je prilično homogena, ali također ima i tri značajne manjine: autohtoni narod Sámi, manjinu koja govori švedski i Rome. Finski teritorij također obuhvaća Ålandske otoke, autonomnu regiju koja posjeduje vlastiti parlament i ima jedno mjesto u nacionalnom zakonodavnom tijelu. Finska politička kultura je pragmatična, jer akteri često surađuju mimo tradicionalnih ideoloških podjela.[16]

U Finskoj postoji visoka razina povjerenja javnosti, a zemlja ima dobre rezultate u međunarodnim usporedbama povjerenja. Izvješće OECD-a o povjerenju ipak pokazuje da unatoč visokom nacionalnom prosjeku povjerenje javnosti u različite institucije varira. Prema istraživanju, 66 % građana vjeruje središnjoj vlasti, 61 % vjeruje Vladi na vlasti, 53 % vjeruje parlamentu i 52 % vjeruje lokalnoj vlasti.

[15] Parlamentarism in Finland by Jarmo Laine, Academy of Finland, 2019, <https://finland.fi/life-society/parliamentarism-in-finland/> (pristupljeno: 22.2.2024.)

[16] The Global State of Democracy Initiative, Finland, International IDEA, 2024, <https://www.idea.int/democracytracker/country/finland> (pristupljeno: 22.2.2024.)

Postoje značajne regionalne i demografske razlike u ovim brojkama. Povjerenje u vladu i javne institucije slabije je u ruralnim područjima i kod ljudi s nižim stupnjem obrazovanja i prihoda. Ako se razlike u povjerenju prodube, to može oslabiti društvenu koheziju i sposobnost Finske da se nosi s izazovima poput, primjerice, starenja stanovništva, klimatskih promjena, digitalizacije i transformacije rada.[17]

Iako je povjerenje ljudi u javne institucije i njihovo zadovoljstvo demokracijom visoko, udio onih koji vjeruju da mogu utjecati na političke procese mali je u usporedbi s drugim zemljama s visokim povjerenjem, poput ostalih nordijskih zemalja. OECD naglašava da se potencijalna marginalizacija u određenim skupinama stanovništva treba riješiti promicanjem šireg društvenog dijaloga u Finskoj.

Sitra, Finnish Future Fund, proveo je istraživanje 2023. godine u kojem su ispitali iskustva Finaca između 20 i 30 godina i onih starijih od 30 godina, s obzirom na društveno sudjelovanje. Rezultati pokazuju, na primjer, da je strah od sukoba, neslaganja ili uznemiravanja identificiran kao prepreka sudjelovanju u svim dobnim skupinama. U anketi je 16 posto ispitanika reklo da ih je strah od sukoba i neslaganja spriječio da sudjeluju u ovoj sferi posljednjih godina.[18]

Ipak, najzanimljiviji nalazi istraživanja odnose se na razlike između 20 do 30-godišnjaka i starijih od 30 godina kada se uspoređuju njihova iskustva s preprekama društvenoj participaciji. Rezultati pokazuju da 20 do 30-godišnjaci više sumnjaju u vlastite vještine i znanje te je vjerojatnije da vjeruju da im nedostaju potrebni atributi za sudjelovanje u društvu. Mladi odrasli također smatraju da je sudjelovanje stresnije i kompliciranije, a zabrinutost da će morati preuzeti previše odgovornosti vjerojatnije će postati prepreka sudjelovanju.

Studija je potkrijepljena rezultatima godišnjeg nacionalnog istraživanja koje je proveo projekt "Dobro rečeno", koji je zajednički projekt kojim koordiniraju Finska radiodifuzna kompanija i Zaklada Timeout. Ovo istraživanje pokazuje da je 2023. 68 % ispitanika smatralo da se finska kultura debate pogoršala. Ukupno 28 % Finaca smatra da ne mogu podijeliti svoje misli bez straha (od drugih), a 85 % želi više poštovanja prema drugim ljudima, kako u tradicionalnim medijima tako i na društvenim mrežama. U isto vrijeme, 77 % Finaca uživa u dubinskim raspravama i situacijama u kojima mogu učiti iz ideja onih koji su uključeni u raspravu. Finci bi voljeli razgovarati jedni s drugima o različitim društvenim fenomenima jer je 64 % odgovorilo da bi željeli imati više prilika za uživanje u konstruktivnom dijalogu.[19]

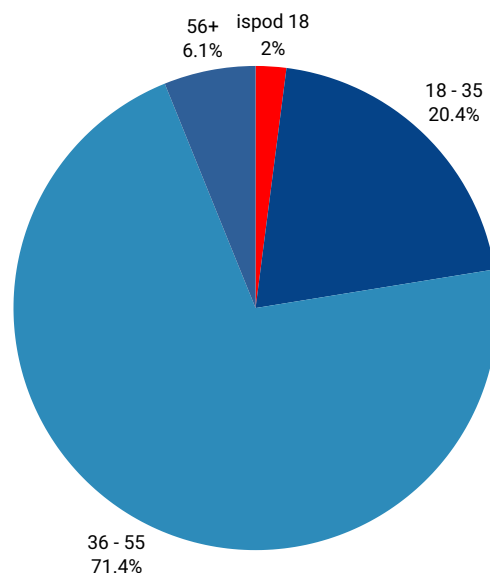
[17] Drivers of Trust in Public Institutions in Finland, OECD, 2021, <https://www.oecd.org/publications/drivers-of-trust-in-public-institutions-in-finland-52600c9e-en.htm> (pristupljeno: 23.2.2024.)

[18] Demokratia osaksi arkea -publication, Sitra, 2024, <https://media.sitra.fi/app/uploads/2024/01/sitra-demokratia-osaksi-arkea-2.pdf> (pristupljeno: 24.2.2024.)

[19] National Survey, Well Said Project, Yle the Finnish Broadcasting Company, 2023, <https://yle.fi/aihe/s/10005655> (pristupljeno: 24.2.2024.)

O Demos upitniku u Finskoj

Finski upitnik za projekt Demos izrađen je na dva službena jezika Finske, finskom i švedskom. Ukupno smo dobili 40 odgovora na finskom i 9 na švedskom. Većina ispitanika bila je iz dobne skupine od 36 do 65 godina, a druga najveća skupina je dobna skupina od 18 do 35 godina. Bilo bi zanimljivo dobiti više odgovora od najstarije dobne skupine, koja je vidjela razvoj finske demokracije tijekom različitih desetljeća.

Ispitanici su po rodu bili gotovo ravnomjerno podijeljeni između muškaraca i žena. Većina ih je imala visoko obrazovanje, što se može vidjeti u pozitivnijem i vjerodostojnijem pogledu na demokraciju u Finskoj, prema istraživanju povjerenja OECD-a. Većina ispitanika živi u Finskoj i dobili smo dosta dobru zastupljenost različitih područja i gradova od juga do sjevera. Gotovo svi su bili finški državljani, što također može utjecati na rezultate budući da mnogi od onih s imigrantskim podrijetlom i s, na primjer, višestrukim državljanstvom, ne sudjeluju tako aktivno kao finški građani. To može biti zbog nedostatka znanja, jezičnih problema ili zbog osjećaja nepripadanja društvu.[20] Za upitnik je moglo biti korisno postaviti pitanje o mogućem imigrantskom podrijetlu.

Mišljenja o demokraciji

Na pitanje "Što za vas znači demokracija?" dobili smo nekoliko odgovora. To također pokazuje koliko se pojam demokracije smatra sveobuhvatnim. Najpopularniji odgovori bili su sloboda, predstavnička demokracija u kojoj svi građani stariji od 18 godina imaju mogućnost glasovanja, građansko sudjelovanje, sigurnost, pravda i jednakost, mogućnost utjecaja, jednakost, ljudska prava i zajednička odgovornost. Ostale teme na koje je odgovoreno bile su dobrobit, otvoreno donošenje odluka, povjerenje, sloboda govora, sloboda okupljanja, poštovanje, slobodni mediji, borba protiv korupcije i obrazovanje. Možda je to zbog povijesti Finske ili zbog trenutne situacije u svjetskoj politici i ruskog rata u Ukrajini koji utječe na slobodu i sigurnost kao najpopularniji odgovori.

Kada su upitani da ocijene svoje zadovoljstvo demokracijom od 1 do 5, ukupne su ocjene bile prilično visoke, s 3,81 kao prosječnom ocjenom svih glasova. Od ukupno 49 ispitanika, 8 ih je dalo najvišu ocjenu zadovoljstva (5), 29 osoba dalo je nešto nižu ocjenu (4), 8 ih je dalo prosječnu ocjenu (3), dok je šačica ljudi pokazala pesimizam u ocjeni zadovoljstva demokracijom - 3. pojedinci su dali ocjenu 2, a jedan je dao najlošiju ocjenu (1).

[20] News article, Yle the Finnish Broadcasting Company, 2019, <https://yle.fi/a/3-10702382> (pristupljeno: 24.2.2024.)

Većina ispitanika bila je zadovoljna ili vrlo zadovoljna stanjem demokracije u Finskoj. Nekoliko ispitanika bilo je zabrinuto za razvoj demokracije te su naglasili da je demokracija nešto o čemu treba voditi računa čak i ako bi sustav podržavao jaku i otvorenu demokraciju. Kritike i brige uključivale su teme kao što su prošla ili sadašnja politika, nedostatak glasovanja, procesi donošenja odluka na daljinu, financijska situacija u Finskoj, populizam, trenutna kultura rasprave, ekonomska nejednakost i polarizacija.

Prilike i istaknute točke

Vrhunci finske demokracije viđeni su prilično slično sa značajnim aspektima demokracije. Mnogi ispitanici istaknuli su obrazovni sustav, socijalnu državu i pravo glasa žena. Građanski angažman također je imenovan u svojim različitim oblicima. Postati članicom Europske unije smatra se važnim korakom. Također je spomenuta neovisnost općenito.

Ono što je bilo iznenađujuće u vezi s demokracijom u Finskoj je proces učlanjenja u NATO, što je prije bila prilično polarizirajuća tema u finskom kontekstu. Što se tiče kulture rasprave, mnogi su odgovorili da su pozitivno iznenađeni što još uvijek možemo zajedno razgovarati o različitim, čak i teškim temama. Mogućnosti društvenih medija istaknute su kao podrška građanskom angažmanu, bez obzira na njegove mane.

Što se tiče nada i očekivanja finske demokracije, mnogi su ispitanici ponovno naglasili važnost brige o demokratskom sustavu i sudjelovanju. Mnogi su voljni reformirati sustav kako bi bio uključiviji u različite razine donošenja odluka. Podrška mladima i ljudima različitog podrijetla da glasaju i sudjeluju u donošenju odluka smatra se posebno važnim.

“
Vjerujem da samo
u demokratskim
društvima možemo
pronaći rješenja
za najteže krize našeg
vremena i pronaći
rješenja koja ne
isključuju nikoga.
”

Što se tiče nada i očekivanja od Europske unije, ispitanici su istaknuli transparentnost i otvoreno donošenje odluka te podršku građanskom sudjelovanju. Mnogi su se nadali da će se Europska unija pobrinuti za demokraciju i očekivano vodstvo te odlučivanje o ključnim temama poput globalnog zatopljenja, ljudskih prava i zaštite podataka. Zajedništvo, razvoj i suradnja smatrani su važnim vrijednostima.

Izazovi i brige

Ispitanici su općenito zabrinuti zbog nedostatka ljudi koji glasaju i sve manje motivacije za sudjelovanje u donošenju odluka. Sve gora kultura rasprave, ekstremizam, krajnje desničarski pokreti i polarizacija smatraju se velikim izazovima. Različite skupine ili teme mogu se smatrati zabrinutošću ili prijetnjom sudjelovanju i demokraciji, na primjer desničarska ili ljevičarska politika, vjerske zajednice, određene političke stranke, rasizam i unutarnje mreže.

Ljudi su zabrinuti osjećaju li se svi kao da pripadaju finskom društvu i hoće li oni kojima je podrška potrebna dobiti podršku. Lobiranje ili zagovaranje, kao i političari koji vode računa samo o vlastitom interesu, doživljavaju se kao teme razočarenja i mnogi smatraju da to sprječava nužan razvoj, uključivo i raznoliko sudjelovanje ili potrebne reforme. Mnogi su razočarani kulturom razgovora, nedostatkom različitosti u donošenju odluka, rasizmom i govorom mržnje.

U vezi s izazovima Europske unije pojavljuju se mnoge slične teme. Ispitanici su zabrinuti kako različite potrebe i situacije u različitim zemljama članicama utječu na proces donošenja odluka u EU. Mnogi ističu da neke zemlje članice imaju ozbiljne izazove u pogledu demokracije, otvorenog društva i borbe protiv korupcije. Podrška Ukrajini, transparentnost općenito i suradnja među državama članicama smatraju se važnim temama.

“
Demokracija zapravo funkcionira,
ali sve se više osporava. Moramo
raditi na podržavanju demokracije.
”

OSVRTI IZ POLJSKE

OPĆE INFORMACIJE POLJSKA

Stanovništvo: 37 667 000
Površina: 307 236 km²
BDP: 17 380 €

Osnovne informacije

Reformatorske tendencije u Poljskoj datiraju od kraja XVIII. stoljeća kada je održan Četverogodišnji sejm (između 1788. i 1792.)[21] čije je najvažnije postignuće bio Ustav od 3. svibnja - prvi ustav donesen u Europi i drugi na svijetu. Probudio je domoljubne i građanske osjećaje među Poljacima, ali je taj period skršen vojnom intervencijom ruske carice Katarine II. Između 1772. i 1918. suverenitet Poljske nije postojao jer su njezine teritorije podijelile tri susjedne zemlje - Rusija, Pruska i Austrija (tzv. Podjele Poljske). Završetak Prvog svjetskog rata donio je neovisnost i uvedena je demokracija.[22] Svake godine 11. studenog slavi se kao jedan od najvažnijih državnih praznika, Dan neovisnosti. Nezavisnost je donijela i demokraciju kao državni sustav. Tijekom Drugog svjetskog rata Poljska je bila pod nacističkom okupacijom. Prema sporazumima koje su Savezničke snage sklopile tijekom konferencije u Jalti 1945., Poljska je izgubila svoj suverenitet i postala dio SSSR-a (kao Polska Rzeczpospolita Ludowa - Poljska Narodna Republika). U to vrijeme demokracija je bila više fasada nego stvarnost, svaka stranka i svaki kandidat na izborima morali su biti prihvaćeni od vlasti u Sovjetskom Savezu. Brojni štrajkovi 1980. godine rezultirali su osnivanjem sindikata (ili više građanskog pokreta) Solidarność (Solidarnost).[23] Procjenjuje se da se 9-10 milijuna poljskih građana pridružilo Solidarnoścu. Poljska je ponovno stekla svoj suverenitet 1989., a prvi potpuno demokratski izbori održani su 1990. godine [24]. Lech Wałęsa, predsjednik Solidarność, izabran je za predsjednika Poljske. Poljska se smatrala potpunom demokracijom do 2019., kada je kategorizirana kao "demokracija s nedostacima".[25]

[21] Encyklopedia PWN: [Sejm Czteroletni](#), Encyklopedia PWN: [źródło wiarygodnej i rzetelnej wiedzy](#) (pristupljeno: 30.1.2024.)

[22] Niepodległa / Independent: [Polskie drogi ku niepodległości - wersja rozszerzona - Niepodległa - świętujemy razem! \(niepodlegla.gov.pl\)](#) (pristupljeno: 30.1.2024.)

[23] Encyklopedia PWN / PWN Encyklopedia: [Solidarność](#), Encyklopedia PWN: [źródło wiarygodnej i rzetelnej wiedzy](#) (pristupljeno: 30.1.2024.)

[24] Muzeum Historii Polski / Polish History Museum: [20. rocznica pierwszych wolnych wyborów prezydenckich po wojnie - Muzeum Historii Polski w Warszawie \(muzhp.pl\)](#) (pristupljeno: 30.1.2024.)

[25] Notes from Poland: [Poland no longer rated as full democracy in new Freedom House index | Notes From Poland](#) (pristupljeno: 30.1.2024.)

Demokracija: ključne karakteristike i razvoj

Izvešće Freedom Housea [26] Poljsku smatra slobodnom demokracijom s ukupnim rezultatom od 81/100 bodova. Između 2017. i 2022. opalo je pet ključnih pokazatelja demokracije u Poljskoj. Venecijanska komisija kritizirala je stranku Pravo i pravda (PiS) zbog ograničavanja javnih i oporbenih rasprava o zakonodavstvu. Matrica kvalitete demokracije Poljske [27] svrstava Poljsku na 54. mjesto s indeksom 0,71, "deficitarna demokracija". Najnovije istraživanje o percepciji demokracije iz 2022.[28] pokazuje koliko se demokracija cijeni u Poljskoj. Devet od deset ispitanika (91 %) slaže se da im je važno živjeti u demokratskoj zemlji. S druge strane, više od polovice ispitivane skupine (56 %) ne slaže se s tvrdnjom da je Poljska u potpunosti demokratska - gotovo polovica skupine (46 %) primjećuje manjkavosti u poljskoj demokraciji. Manjina ispitanih Poljaka (4 %) smatra da u Poljskoj ima previše demokracije; za većinu njih (60 %) Poljska treba više demokracije i više od jedne trećine (36 %) zadovoljno je količinom demokracije u zemlji.

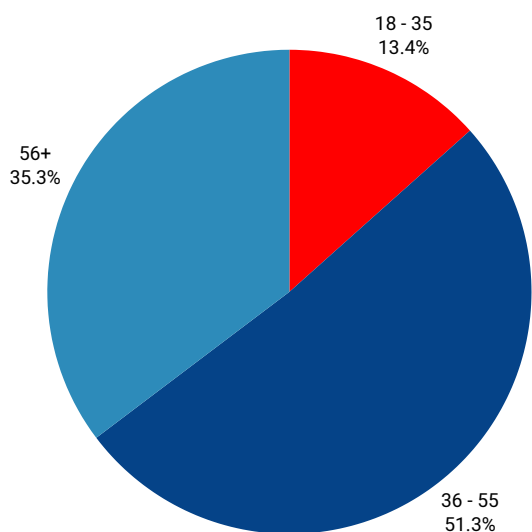
Nakon promjene vlade u prosincu 2023. u Poljskoj postoji veliko očekivanje da će se "pitanja demokracije" poboljšati.

Ključne informacije upitnika

Ispitanici su regrutirani kroz različite kanale - poznanstva ljudi povezanih s Zakladom 'Let's Talk' i njihovim mrežama, različitim NVO-ima, različitim FB grupama, mrežom društva medijatora, mrežom Seniora povezanih s: Poljskom 2050 i Vijećem u Varšavi, nekim sveučilištima.

Ukupno su stigla 122 odgovora. Dvoje maloljetnih ispitanika bili su srednjoškolci i njihovi se odgovori nisu razlikovali od odgovora odraslih ispitanika. Na primjer, obojica su kao vrhunac poljske demokracije proglasili ulazak u EU. Jedino što je vrijedno spomena je da se priželjkivalo više izravne demokracije, kroz referendum.

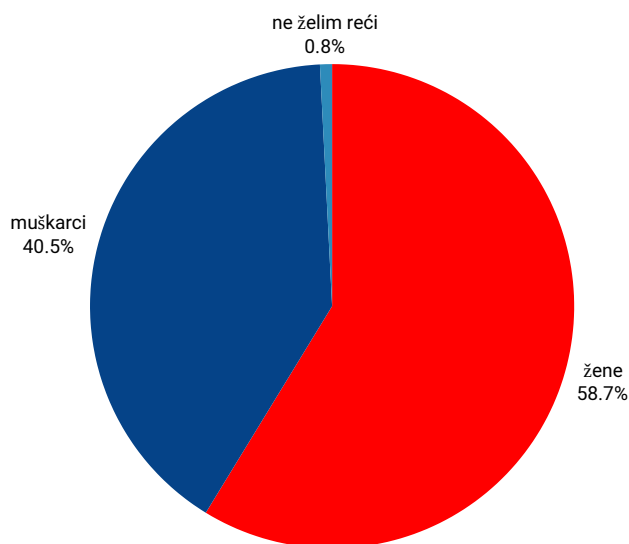
Više od polovice skupine (51,3%) izjasnilo se u dobi od 36 do 55 godina, 35,3 % u dobi od 56 godina ili više i 13,4 % u dobi od 18 do 35 godina.

[26] Freedom House: [Countries and Territories](#) | Freedom House (pristupljeno: 5.2.2024.)

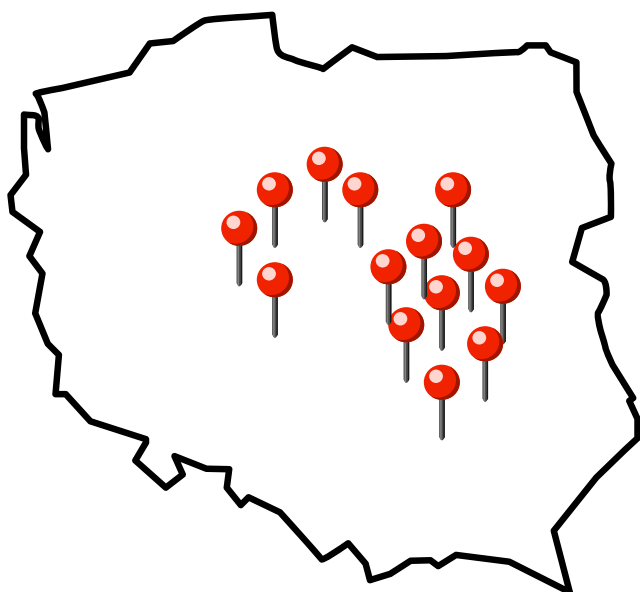
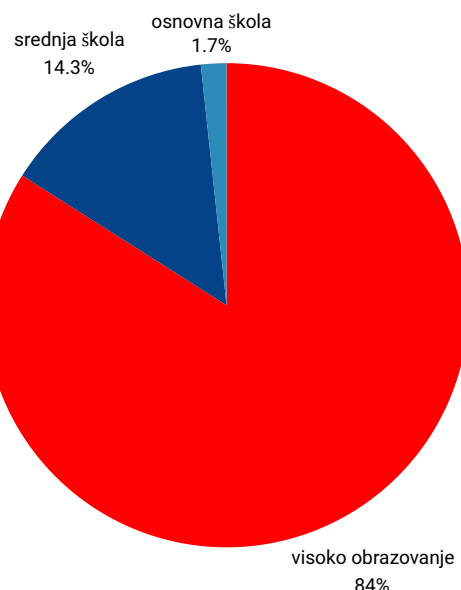
[27] Universität Würzburg: [Ranking \(democracymatrix.com\)](#) (pristupljeno: 5.02.2024)

[28] Alliance of Democracies: [Democracy Perception Index 2022 - Topline Results](#) - Arkusze Google (pristupljeno: 5.2.2024.).

Većinu grupe (58,8 %) činile su žene, 40,3 % muškaraca i jedna osoba koja nije željela otkriti svoj spol.

Ispitanici s visokim obrazovanjem bili su nadzastupljeni (84 %). Srednjoškolsko obrazovanje izjasnilo se 14,3 %, a osnovno obrazovanje 1,7 % ispitanika. Moguće objašnjenje za to je da je većina članova Zaklade Let's Talk visokoobrazovana. Ispitanici s nižom razinom obrazovanja bili su teže dostupni, možda manje voljni sudjelovati u anketi koja je sadržavala sasvim specifična reflektivna pitanja.

To također može imati veze sa zemljopisnom distribucijom ispitanika u upitniku: 58 % grupe bili su ispitanici iz vojvodstva Mazowieckie iako je to samo jedan od šesnaest poljskih vojvodstava. U istraživanju je bila zastupljena svaka regija, no od njih pet samo je jedna ispitanica. Osim Mazowieckie, imali smo i 7,6 % osoba iz Wielkopolskie, 6,7 % iz łódzkie, 5,9 % Kujawsko-Pomorskie, 4,2 % dolnośląskie i 3,4 % Opolskie.

Čak 62,2 % izjavilo je da živi u velikom gradu (preko 500 000 stanovnika), 14,3 % u gradu s 50-250 tisuća stanovnika, 10,1 % - 10 do 50 tisuća stanovnika, 9,2 % - manje od 10 tisuća stanovnika i 4,2 % - između 250 i 500 tisuća stanovnika.

Mišljenja o demokraciji

Odgovori na pitanje "Što za vas znači demokracija" odnosili su se na demokraciju kao politički ili društveni sustav (oblik vladavine, upravljanje državom, postojanje vlasti – Sejm). Neki su se ispitanici fokusirali na manjine (poštivanje njihovih prava; „jednakost ljudi, bez obzira na stavove, boju kože ili seksualnu orijentaciju“; sudjelovanje različitih društvenih skupina), dok su drugi naglašavali zajednički cilj među građanima (djelovanje za opće dobro). Demokracija je za dio ispitanika prostor za izražavanje mišljenja, gdje je slobodan izbor slobodan.

Odgovarajući rezultat zadovoljstva demokracijom izračunat je na sljedeći način:
Cijela grupa - N = 119 M = 2,87

Kao što se gore vidi, srednje vrijednosti su malo ispod prosječnog odgovora 3 - niti zadovoljan niti nezadovoljan. Najpopularniji odgovor bio je 3 - ni zadovoljan ni nezadovoljan (47,9 %). Nezadovoljnije je 21,8 % ispitanika (2), a zadovoljnije 21 % (4). 7,6 % je izrazilo jako nezadovoljstvo (1), a samo 1,7 % - jako zadovoljstvo (5).

Negativni rezultati zadovoljstva demokracijom došli su od ljudi koji su razmišljali o utjecaju PiS-a [29] na politički utjecaj na vladavinu prava u zemlji i na podjelu vlasti, npr., "Osnovno načelo razdvajanja zakonodavne, izvršne i sudske vlasti ima brutalno prekršena. I postoji potreba za uvođenjem jake zaštite od obnovljene autokracije na ustavnoj razini." Ispitanici koji su bili neutralniji u svom zadovoljstvu vagali su i pozitivne i negativne elemente, npr. "Funkcionira, ali nesavršeno; iako su posljednji izbori pokazali da ljudi žele iskoristiti svoje pravo utjecaja na način upravljanja, još smo daleko od zemalja u kojima su građani više uključeni u suupravljanje." Neki od pozitivnijih rezultata zadovoljstva došli su od pojedinaca koji su uspoređivali Poljsku s drugim mjestima u svijetu, npr. "Vjerujem da u usporedbi s ostatkom svijeta, našoj demokraciji ide dosta dobro. Naravno, imamo i nedostatke, ali generalno svi demokratski mehanizmi rade".

Prilike i istaknute točke

Kada je riječ o razmišljanju o mogućnostima i vrhuncima demokracije u Poljskoj, mogu se identificirati tri kategorije odgovora - **upravljanje, ideje i vrijednosti te kvaliteta života**. Odgovori o vlasti kretali su se od želje da se uspostavi vladavina prava i pravosudni sustav (implicitno: nakon vladavine PiS-a) do želje da se političari stranke PiS-a pozovu na odgovornost. Nakon posljednjih izbora, nekoliko ispitanika vidi priliku za održanje diobe vlasti jer ne žele da nacionalisti ponovno dođu na vlast. Neki ispitanici bi htjeli izbjeći da državom vladaju ljevičarski političari. Drugi se nadaju većem utjecaju građana na vladavinu (npr. putem referenduma). Bilo je i glasova za poboljšanje načina funkcioniranja političkih stranaka. Jedna je osoba željela nastavak transformacije sustava započete 1989. godine.

[29] PiS - Prawo i Sprawiedliwość / Pravo i pravda, politička stranka koja je vladala Poljskom od 2015. do 2023. godine.

U dijelu razmišljanja "ideje i vrijednosti", ispitanici su se uglavnom usredotočili na napredak postignut u rješavanju pitanja isključenosti manjinskih i/ili marginaliziranih skupina (LGBT, migranti, diskriminacija na temelju vjere, svjetonazora, žene) i na isticanje važnosti osjećaj sigurnosti i slobode, sloboda govora i izražavanja. Naposljetku, ispitanici orijentirani na "kvalitetu života" istaknuli su važnost stabilizacije, ulaganja u zdravstvo i obrazovanje.

Vrhunci poljske demokracije uključivali su pobjedu nad komunizmom (i rasprave oko Okruglog stola) što je rezultiralo slobodnim izborima 1989. godine; ponovno uvođenje demokracije u Poljskoj; i podjela vlasti. Neki ispitanici bili su ponosni na ulazak Poljske u EU, NATO i Schengensku zonu. Bilo je i glasova koji su se odnosili na socijalna pitanja: nove mogućnosti za žene, osobe s invaliditetom i postojanje građanskih pokreta kao što je Strategy & Future, aktivnosti mnogih nevladinih organizacija i KOD (Komitet Obrony Demokracji); i funkcioniranje slobodnih medija. Neki ispitanici istaknuli su i rezultat prošlih izbora kada je PiS izgubio većinu u Sejmu uz vrlo visoku izlaznost birača u usporedbi s prošlim izborima - oko 75%.

Upitani o najvažnijim točkama i mogućnostima povezanim s **demokracijom u Europskoj uniji**, ispitanici su se usredotočili na upravljanje ili funkcioniranje EU-a i pojedinačni utjecaj država članica. Neki su izrazili nadu da će se EU zalagati za demokraciju unutar svojih država članica, naglašavajući važnost kulturne raznolikosti i individualnosti. Drugi su spomenuli potrebu da EU posluša glasove svih nacija i odgovori na njihove posebne potrebe. Osim toga, nekoliko ispitanika vidjelo je priliku za promjenu nekih politika, poput snižavanja dobi za pravo glasa i jačanja demokratskih vrijednosti i solidarnosti među državama članicama kako bi se zajedno suočili s globalnim izazovima.

Mnogi ispitanici istaknuli su pozitivan utjecaj EU na Poljsku, kao jamstvo stabilnosti i teritorijalne cjelovitosti, kao i demokratskih vrijednosti. Smatra se da je partnerstvo u EU-u prisililo Poljsku da uvede neke pozitivne promjene u nacionalnoj obrani, energetske politici, zdravstvenom sustavu, migracijama. Neki su ispitanici istaknuli gospodarske koristi koje proizlaze iz članstva, strukturnih fondova i bespovratnih sredstava iz EU-a. Nekolicina ispitanika cijeni utjecaj EU-a u davanju mandata državama članicama da poštuju interese manjina, uvođenju interkulturalnog dijaloga, jednakim mogućnostima za građane iz različitih država članica.

Izazovi i brige

Na pitanje o različitim izazovima i zabrinutostima koje ljudi imaju o demokraciji u Poljskoj pojavila su se tri skupa odgovora: sistemska i državna pitanja, građanska pitanja i nacionalno pomirenje. Izražena je zabrinutost zbog politizacije institucija, nedostatka neovisnosti ključnih tijela poput Vrhovnog ureda za reviziju i Poljske narodne banke, dominacije glavnih političkih stranaka, prekomjerne upotrebe moći od strane političara, autoritarnih tendencija i nedostatka razdvajanja između crkve i stanje. Građanska pitanja bila su usmjerena na nedostatak obrazovanja među građanima, što je dovelo do podložnosti manipulaciji i porast populizma.

Izražena je zabrinutost zbog niskog političkog znanja, pogrešnih predodžbi o domoljublju i radikalizacije mladih. Nacionalno pomirenje istaknuto je kao izazov, ali i prijeka potreba koja obuhvaća i građane i političare, te zahtijeva društveni dijalog i kompromis. Izražena je zabrinutost zbog porasta govora mržnje, društvenih podjela i nemogućnosti slušanja jedni drugih. Općenito, pozivalo se na društveno pomirenje i prihvaćanje potreba različitih društvenih skupina.

Najveća prijetnja demokratskom sustavu je postojanje vrlo snažnog populističko-nacionalističkog trenda, ojačanog tijekom posljednjih 8 godina vladavine PiS-a i njegovih koalicijskih partnera. To je u korelaciji s dubokim političkim podjelama u društvu, koje sežu sve do obiteljske razine. Proces rješavanja sporova i mirenja bit će vrlo težak i dug.

Među **zabrinutostima i izazovima u demokraciji na razini EU-a**, bio je poziv na veću jednakost među državama članicama, uz prijedloge za smanjenje hegemonije zemalja poput Francuske i Njemačke (neki su žalili zbog nejednakog tretmana "mlade Europe" u usporedbi sa "starom" Europom). Drugi značajan aspekt koji je istaknut je važnost prepoznavanja i poštivanja različitosti država članica, s naglaskom na očuvanje nacionalnih identiteta. Također su postojala različita stajališta o razini utjecaja koju bi EU trebala imati na pitanja unutar zemalja članica, a neki su se zalagali za usklađivanje pravila, poput poreznih sustava, kako bi se obeshrabrila potpora populističkim ili krajnje desnim strankama. Ispitanici su također naveli pitanja kao što su neodlučnost, birokratska birokratija, jaki interesi lobiranja i centralizacija struktura. Na kraju, bilo je poziva da se kao prioritet stavi održavanje integriteta EU-a i da se usredotoči na gospodarska pitanja. Vrijedno je napomenuti da je nekoliko glasova imalo potpuno negativan stav prema EU, zagovarajući njezin raspad i čak sugerirajući Polexit, ograničavajući sudjelovanje Poljske na schengensku zonu. Istovremeno je nekoliko ispitanika izrazilo zabrinutost zbog mogućeg raspada schengenske zone i potkopavanja demokracije u pojedinim zemljama članicama. Ostali navedeni izazovi uključivali su migracijska pitanja, ulogu EU-a kao čuvara mira i zabrinutost oko povjerenja u europske institucije. Spominjali su se i utjecaji ideologija krajnje desnice i krajnje ljevice, kao i zabrinutosti oko jezičnih i kulturnih razlika te nepostojanja velike vizije za budućnost EU-a.

Zaključak

DEMOS-ovo kratko istraživanje o demokraciji provedeno je u specifičnom trenutku tranzicije poljske vlade, nakon osam godina vladavine PiS-a. Nije iznenađujuće da je vrijeme ankete utjecalo na odgovore ljudi, odražavajući naciju u fazi promjena.

Dok su neki optimistični u pogledu ove promjene, drugi su nesigurni ili nezadovoljni. Očekuje se da će tranzicija poboljšati demokraciju i vladavinu prava, ali također izaziva zabrinutost zbog povećane polarizacije i neispunjenih očekivanja među biračima koji traže promjenu. Zaklada 'Let's Talk' vidi hitnu potrebu za obrazovanjem o konstruktivnom dijalogu i rješavanju sukoba kako bi se premostio jaz između različitih stajališta.

Istraživanje je primarno obuhvatilo glasove koji podržavaju promjenu vlade nakon izbora 2023., što ukazuje na velika očekivanja od demokracije u bliskoj budućnosti. Međutim, primjetan je nedostatak različitih perspektiva, poput onih s političke desnice i nacionalista, što ukazuje na važnost suradnje s tim skupinama kroz sesije dijaloga i širenje zajednice kako bi se osigurala šira zastupljenost i inkluzivnost.

“

Demokracija je
prije svega
građanska
suodgovornost.
U tom smislu
ona je vrijednost,
dar i obveza.

”

USPOREDBA NALAZA

Građani triju vjerojatno vrlo različitih država Europske unije – Hrvatske, Finske i Poljske – dali su bogata razmišljanja o demokraciji u kratkom upitniku provedenom kao jednoj od temeljnih aktivnosti projekta DEMOS.

Pesimizam i razočaranje u demokraciju Hrvatske i susjednih zemalja bili su opipljivi u odgovorima ljudi - u proteklih trideset godina od raspada Jugoslavije postojale su velike nade i očekivanja od demokratskog sustava upravljanja na ovim prostorima. Uvođenje demokracije i višestranačja, uostalom, bila je jedna od izlika pod kojom su izbili ratovi za raspad Jugoslavije. U ovom uzorku istraživanja, povjerenje ljudi u demokraciju kako bi se zadovoljile njihove potrebe uvelike je pod utjecajem (percepcije) korupcije, razočaranja političkim elitama i osjećaja rezignacije zbog mračnih budućih izgleda.

Finska, najbogatija i najstabilnija demokracija u ovoj skupini, pružila je uvid u odmjereno promišljanje i uvažavanje dobrobiti demokracije, kao i oprez u pogledu nekih njezinih nedostataka ili potencijalnih rizika. Prema različitim indeksima, Finska je stalno među prvim zemljama svijeta po demokraciji. Čini se da ispitanici u anketi DEMOS cijene načela kao što su jednakost, transparentnost i sudjelovanje, koji su temeljni za demokraciju. Istodobno su bili zabrinuti zbog polarizacije, pogoršanja kulture sudjelovanja i rasprave te vanjskih političkih događaja poput rata u Ukrajini.

Istraživanje DEMOS-a provedeno je u vrlo određeno vrijeme u Poljskoj, neposredno nakon izbora 2023. koji su rezultirali promjenom vlasti. Nakon osam godina vladavine političke stranke čija je politika izazvala mnoge zabrinutosti oko demokratskog nazadovanja, kako unutar Poljske, tako i iz Europske unije vis-a-vis Poljske, mnogi su ispitanici odahnuli s olakšanjem. U isto vrijeme, velika polarizacija unutar zemlje i nemogućnost komuniciranja bez obzira na različitosti, mnoge su naše ispitanike u Poljskoj zabrinuli zbog teškog rada koji je pred njima u domeni obnove demokratskih institucija i procesa, kao i u premošćivanju duboko ukorijenjenih društvene podjele.

Na sljedećim stranicama grupirali smo ključne riječi svih ispitanika, generirajući dva odvojena oblaka riječi: jedan, koji sadrži demokratske elemente koje svi ispitanici vide kao izvore nade ili prilike u svojim zemljama ili u Europskoj uniji, i drugi, sastavljen od uočene izazove i brige koje ljudi imaju o demokraciji u svojim zemljama i u EU.

Neki od ovih ključnih koncepata dalje će se razviti u Kartice demokratskog dijaloga ili okvire koji će biti jedan od ključnih alata u nadolazećoj seriji Demokracijskih dijaloga koji će se održati u Hrvatskoj, Finskoj i Poljskoj, a nadamo se i u drugim europskim zemljama.

IZVORI NADE

Najčešće spominjana postignuća demokratskog sustava, kao i najčešće spominjane nade koje naši ispitanici polažu u demokraciju u budućnosti:

Najveća postignuća:

- Zaštita prava i sloboda pojedinca, građanskih sloboda
- Uspostava vladavine prava
- Promicanje jednakosti i socijalne pravde (zdravstvo, obrazovanje, životni standard)
- Pružanje mogućnosti za političko sudjelovanje i izražavanje
- Održavanje političke stabilnosti i mirne tranzicije vlasti
- Unapređenje gospodarskog razvoja i prosperiteta
- Poboljšanje transparentnosti i odgovornosti u upravljanju, uključujući važnost kontrole i ravnoteže (podjela ovlasti)
- Mogućnost građanskog angažmana
- Zaštita prava manjina

Nade za budućnost demokracije:

- Jačanje demokratskih institucija i procesa (kako bismo bili učinkovitiji u odgovoru na izazove, npr. pandemije, terorizam, migracije)
- Produbljivanje građanskog angažmana i sudjelovanja u donošenju odluka
- Rješavanje društvenih i ekonomskih nejednakosti, rješavanje razlika
- Borba protiv korupcije i poboljšanje transparentnosti i odgovornosti u upravljanju
- Poticanje prekogranične suradnje i solidarnosti unutar Europske unije
- Osiguravanje zaštite prava manjina i uključivanje marginaliziranih skupina
- Promicanje održivosti okoliša i rješavanje problema klimatskih promjena
- Obrazovanje i građanska pismenost
- Inovacije u upravljanju (uključujući korištenje tehnologije za povećanje transparentnosti, učinkovitosti i sudjelovanja građana)
- Očuvanje demokratskih vrijednosti (sloboda, jednakost, pravda)

KLJUČNI IZVORI ZABRINUTOSTI

Na temelju izdvojenih ključnih riječi, ovdje su najčešće spominjani trenutni i budući izazovi demokraciji, kao i zabrinutosti oko demokracije, u pojedinim zemljama i Europskoj uniji:

Izazovi za demokraciju:

- Uspón desničarskog nacionalizma (isključujući, potkopava demokratske vrijednosti)
- Polarizacija (pojačana podjela i nedostatak konstruktivnog dijaloga)
- Nedostatak povjerenja u demokratske sustave (rastuće razočarenje i nepovjerenje među građanima prema demokratskim institucijama i procesima, što potencijalno narušava legitimitet same demokracije)
- Autoritarne tendencije (pojava autoritarnih vođa i politika)
- Populizam (nuđenje pojednostavljenih rješenja, pozivanje na emocije umjesto razuma, marginalizacija glasova manjina)
- Korupcija (uključujući pitanja pravednosti i integriteta demokratskih procesa, aktera)
- Prava manjina (diskriminacija i marginalizacija pojedinih skupina)

Bojazni za budućnost:

- Pad demokracije (erozija normi i vrijednosti, slabljenje institucija)
- Nedostatak jedinstva (kao prepreka zajedničkom rješavanju problema)
- Podjela među građanima (politička polarizacija pojačana društvenim mrežama)
- Nedostatak zastupljenosti manjinskih skupina (potrebno za osiguranje jednakosti, zastupljenost)
- Utjecaj društvenih medija (negativno oblikovanje javnog diskursa, političkih narativa, zbog različitih informacijskih poremećaja)
- Nedostatak odgovornosti u medijima (pristranost, dezinformacije, dezinformacije, podriva povjerenje javnosti u institucije)
- Prijetnje demokratskim normama (erozija poštivanja vladavine prava, slobode govora i neovisnog pravosuđa smatraju se potencijalnim dugoročnim implikacijama za zdravlje demokracije)

ZAVRŠNE NAPOMENE

Kratka anketa provedena u sklopu projekta DEMOS pokazuje da postoji mješavina optimizma, skepticizma i neizvjesnosti u pogledu budućnosti demokracije, kako unutar pojedinih članica, tako i unutar EU.

Dok se neki nadaju većoj uključenosti, poštovanju različitosti i jačim demokratskim vrijednostima, drugi dovode u pitanje učinkovitost institucija EU-a i izražavaju sumnju u sposobnost EU-a da odgovori na hitne društvene i političke izazove.

Odgovori u anketi pokazuju da su ljudi zabrinuti. Političke elite s upitnim motivima i metodama razlog su za zabrinutost, kao i podjele i polarizacija koje se čine dubokim oko svake teme od suvremene važnosti, bilo da se radi o vanjskoj politici, migracijama, klimatskim promjenama, cijepljenju, pravima žena i ravnopravnosti spolova pitanjima.

U isto vrijeme, više od 300 ljudi koji su odvojili vrijeme za razmišljanje o ovim temama također je ukazalo na svijest o osobnoj odgovornosti, kao i sposobnost reagiranja pojedinih građana - da se njihov glas čuje, da sudjeluju, da dopru i uključe se u dijalog između razlika, te aktivno pridonijeti očuvanju demokracije od raznih rizika, šteta, kao i od vlastitih "propusta u dizajnu" ili sustavnih slabosti.

Ovo izvješće završavamo pozivom na akciju jednog od ispitanika u anketi, koji je rječito dočarao duh naše inicijative Democracy Dialogues:

Demokracija je sloboda.
Sloboda da budeš tko god jesi,
sloboda da ti se ne govori tko moraš biti.
Demokracija je daleko više od glasovanja, njen legitimitet proizlazi iz
participativnog slušanja, učenja o problemima
i ljubavi prema svojim susjedima i zajednici.

Moraju postojati snažne institucionalne zaštite za očuvanje demokracije
i svi moramo biti u mogućnosti sudjelovati.
Promatrači štete demokraciji, eho komore guše demokraciju.
Da bi demokracija uspjela u 21. stoljeću
moramo razgovarati.

